

Perinteitä ja nykyaikaa suomalais-ugrilaisten kielten käytössä ja oppimisessa

Vuoden 2018 Lähivertailuissa on kaikuja viime vuoden VIRSU:n 20-vuotisjuhlakonferenssista “Kieli kielitieteessä, kielitiede kielen oppimisessa”, joka pidettiin Tallinnassa 5.–6. lokakuuta 2017. Osa tämän julkaisun artikkeleista pohjautuu konferenssissa pidettyihin esitelmiin. Pääosa monissa artikkeleissa on tuttuun tapaan viron tai suomen kielellä; muista suomalais-ugrilaista kielistä esiin pääsevät unkari (oppikirjan kielenä) sekä karjala. Aihepiireistä nousevat tässä numerossa keskeisiksi kielitieteen historia ja sen heijastumat nykyaikaan.

Mati Hint esittelee artikkelissaan Eduard Ahrensin suomen kieli-järjestelmään pohjautuvia viron kielioppeja (1843, 1853), joista saivat alkunsa uusi viron ortografia ja ns. suomalainen käänne Viron kielitieteessä. Artikkelissa vertaillaan suomen ja viron äännejärjestelmiä ja morfofonologiaa sekä käsitellään perusteellisesti Ahrensin vaikutusta viron kestoasteiden tutkimushistoriaan eri aikakausina. Tarkastelun ja kritiikin kohteena on Mihkel Vesken kehittämä kolmen äännekeston teoria myöhempine sovelluksineen.

Päivi Laineen ja Eve Mikosen tieteenhistoriallinen artikkeli käsittelee viron ja suomen maantieteen termistöä. Se tuo esiin suomalaisen J. G. Granön monipuolisen työn kahden läheisen sukukielen sanaston kehittäjänä. Maantieteilijä Granö työskenteli uransa aikana sekä Suomessa että Virossa, ja hänen elämäntyönsä on esimerkki Suomen ja Viron – lähemmin myös Tarton ja Turun – tieteellisen yhteistyön pitkistä perinteistä ja molemminpuolisista vaikutuksista.

Marjut Vehkasen kahteen vanhaan suomi vieraana kielenä -oppikirjaan keskittyvä artikkeli on jatkoa Lähivertailuissa 27 ilmestyneelle artikkelille ja käsittelee sen tavoin virolaisen Johannes Aavikin oppikirjaa *Praktilik Soome keele õpetus* vuodelta 1902 sekä unkarilaisen Béla Györf-fyn oppikirjaa *Gyakorlati finn nyelvkönyv* vuodelta 1939. Viime vuoden artikkelissa aiheena olivat pääasiassa kieliopin rooli ja sen esittämistavat sekä pedagogiset ratkaisut. Nyt esitellään, miten oppikirjat heijastavat ilmestymisaikaansa; kyse tässä on ajankuvasta ja kulttuuritietoudesta. Myös kirjoittajien asenteet ja läheinen suhde Suomeen ilmenevät teksteistä. Lisäksi kirjojen sisällöt kertovat niiden kohderyhmistä: Aavikin oppikirja, jossa monin tavoin vertaillaan suomea ja viroa, on suunnattu virolaisille yliopisto-opiskelijoille, Györf-fyn oppikirjan kohderyhmänä olivat Unkarin luterilaiset teologian opiskelijat.

Maria Kokin artikkeli rinnastuu historiallisen ulottuvuutensa puolesta sekä Laineen ja Mikosen että Vehkasen artikkeleihin, ja siihen sisältyvät myös näiden artikkelien teemat: terminologia sekä S2-opetus. Kok käsittelee kieliopin metakieltä sijamuotojen nimityksissä ja erityisesti niiden sopivuutta S2- ja S1-opetukseen. Nimitysten kehityskaaren ja eri aikoina käytettyjen termien yhteyksien ohella Kok pohtii, mitä hyötyä nimityksistä ja niiden tuntemuksesta on nykyajan opetustyössä, ja antaa myös omia käytännöllisiä ehdotuksiaan opetuksessa käytettävistä nimityksistä.

S2-opetuksen tuloksia ääntämyksen oppimisen kannalta ovat tutkineet Mikko Kuronen ja Maria Kautonen. He ovat laboratorio-olosuhteissa nauhoittaneet erittäin hyvin suomea toisena kielenä puhuvien kielenkäyttöä ja vertailleet näiden näytteiden eri foneettisten piirteiden mittaustuloksia kuulijoiden arvioihin puhujan äidinkieliisyydestä. Tutkimuksen perusteella ei-äidinkieliisyyden vaikutelmaa luovat muun muassa vokaalien etäisyydet ja äännekestot. Tämä on S2-opettajan hyvä tietää, sillä ääntämyksen on todettu olevan niitä keskeisiä kriteerejä, joilla maallikot arvioivat kielitaidon tasoa.

Pille Eslon ja Kais Allkivi-Metsoja esittelevät tilastollisiin menetelmiin pohjautuvia työkaluja korpusaineiston automaattiseen analyysiin

ja pohdiskelevat oppijanviron pohjalta niiden antia oppijankielen ja kohdekielen oppimisen tutkimukselle. Artikkelissa esitellään lingvistisen klusterianalyysin avulla saatuja tutkimustuloksia ja esitetään ehdotuksia, miten niitä voisi soveltaa kielen oppimisessa ja opettamisessa.

Birute Klaas-Lang ja Kristiina Praakli käsittelevät artikkelissaan Viron ja Suomen muunkielisten peruskoululaisten suhdetta maan viralliseen kieleen (suomeen tai viroon). Nuorten suomen- tai vironaidon tason ja kielenkäytön lisäksi käsitellään heidän kieliasenteitaan. Artikkelissa etsitään vastausta kysymykseen, miksi Suomessa muunkielisten nuorten suomen taito on peruskoulun päättyessä keskimäärin parempi kuin Virossa viron taito.

Jaana Kolu taas pureutuu kaksikielisten ruotsinsuomalaisten nuorten puhumaan suomeen ja ruotsin kielen vaikutukseen siinä. Hänen tutkimusaineistonsa on vapaata, toisensa tuntevien nuorten välistä vuorovaikutusta, ja se on kerätty Haaparannan ja Tukholman suomenkielisissä kouluissa. Aineistossa ruotsin vaikutus kuuluu erityisesti sanaston tasolla. Kolu osoittaa, että kieltenvälinen vaikutus on kompleksinen ilmiö ja puhujien kielet muodostavat kiinteän ja integroituneen puherepertuaarin. Erityisen kiinnostavaa on vertailu kahden eri aineiston välillä: Tukholman aineistossa ruotsin kielen vaikutus nuorten puhumaan suomeen on vähäisempää kuin Haaparannan, erityisesti morfosyntaksin tasolla. Selitykseksi Kolu tarjoaa sitä, että nuoret käyttävät keskenään enemmän ruotsia ja vaihtavat useammin ruotsiin, jos heidän on vaikea tuottaa toivottua muotoa suomen kielellä.

Heidi Vaaralan tutkimus sijoittuu samoin koulumaailmaan. Vaarala kartoittaa tutkimuksessaan yhteistyömahdollisuuksia suomalaisissa kouluissa Lukiokoulutukseen valmistavan opetuksen (LUVA) ja muun lukio-opetuksen välillä. Hän lähtee artikkelissaan käyttöpohjaisen kielenoppimisen ajatuksesta ja pohtii, millaisia mahdollisuuksia LUVA-opiskelijoilla on toisaalta oppia suomea yhteistyössä muiden lukio-opiskelijoiden kanssa ja toisaalta käyttää koko kielellistä repertuaariaan *translanguaging*-käsitteen hengessä. Vaaralan etnografinen tutkimus valitettavasti paljastaa, että hänen tarkastelemassaan yhteisössä

yhteistyötä LUVA- ja muun opetuksen välillä on vähän eikä opiskelijoiden muuta kuin suomen kielen taitoa juuri hyödynnetä opetuksessa. Artikkelinsa yhteenvedossa Vaarala antaa suosituksia LUVA-koulutuksen kehittämiseen.

Pirkko Muikku-Wernerin ja Helka Riionheimon artikkelissa käsitellään kirjoitetun livvinkarjalan ymmärtämistä suomen pohjalta. Artikkelikieli käyttää lähtökohtanaan reseptiivisen monikielisuuden käsitettä ja kytkeytyy osaksi Lähivertailuissa julkaistua suomen ja viron keskinäistä ymmärrettävyyttä tarkastelevien artikkelien sarjaa. Muikku-Wernerin ja Riionheimon tulosten perusteella suomenkieliset lukijat ymmärtävät livvinkarjalaa, suomelle viroa läheisempää sukukieltä, melko hyvin. Lisäksi käytetyt tekstinymmärtämisstrategiat ovat hyvin samanlaisia kuin strategiat, joita vironkielisiä tekstejä kohdanneet suomenkieliset ovat raportoineet käyttävänsä. Tulevaisuudessa tutkimustieto itämerensuomalaisten kielten keskinäisestä ymmärrettävyydestä toivottavasti karttuu edelleen.

Karjalan kieltä tarkastelevat artikkelissaan myös Ilja Moshnikov ja Susanna Tavi. Molemmissa tutkimuksen kohteena ovat erityisesti rajakarjalaismurteet, sotaa edeltäneen Suomen itäisimmässä nurkassa ja sieltä Suomeen evakkoina siirtyneissä perheissä puhutut kielimuodot. Rajakarjalaismurteet ovat vanhastaan jääneet tutkimuksessa Venäjän-puoleisen karjalan kielen varjoon, mutta Suomessa puhutun karjalan kielen tunnustaminen ja elvytystoiminta ovat viime aikoina lisänneet myös tutkijoiden kiinnostusta niihin. Suomen ja venäjän välisenä vaikutussuhteiden jatkumona rajakarjalaismurteet ovat kiehtova kohde kielikontaktien tutkijoille, ja nimenomaan kontaktiperäiset ilmiöt ja niiden jatkumoluonteisuus ovat myös näiden artikkelien aiheena. Moshnikovin artikkelissa tarkastellaan aktiivin menneen ajan partisiippimuotojen vaihtelua rajakarjalaismurteissa, missä karjalaisen *-n* tai *-nUn* (*sanon*, *tarvinnun*) -partisiippityyppien rinnalle on savolaismurteista levinnyt essiivimuotoinen *-nnA*-tyyppi (*sanonna*). Tavi puolestaan on tutkinut venäläisperäisten ainesten levinneisyyttä rajakarjalaismurteissa.

Kiitos kirjoittajille monipuolisista artikkeleista ja arvioijille arvokkaista kommentteista, joita kirjoittajat ovat asianmukaisesti hyödynneet. Erityinen kiitos taloudellisesta tuesta, jota olemme saaneet Suomalais-ugrilaisen kulttuurirahaston säätiöltä ja Viron opetus- ja tiedeministeriön valtakunnalliselta ohjelmalta “Viron kieli ja kulttuuri-muisti II”. Erittäin tärkeänä pidämme sitä, että saamme julkaista *Lähi-võrdlusi. Lähivertailuja* Viron soveltavan kielitieteen yhdistyksen suojissa. Kiitämme julkaisuumme tukeavia tahoja.

Talinnassa, Wienissä, Turussa, Seattlessa ja Tartossa

*Annekatriin Kaivapalu, Johanna Laakso,
Kirsti Siitonen, Hanna-Ilona Härmävaara ja Raili Pool*